

Tisztelet a tiszteletbeli konzuloknak

SZERKESZTŐ:

DR. PINTÉR ISTVÁN

B U D A P E S T

2 0 2 0

TISZTELET A TISZTELETBELI KONZULOKNAK TÖRTÉNELMI OLVASÓKÖNYV

MÁSODIK, BŐVÍTETT KIADÁS

SZERKESZTŐ:

dr. PINTÉR ISTVÁN

KÜLGAZDASÁGI ÉS KÜLÜGYMINISZTERIUM

2020. DECEMBER

BUDAPEST

TISZTELET A TISZTELETBELI KONZULOKNAK – TÖRTÉNELMI OLVASÓKÖNYV

Szerkesztő:
dr. Pintér István

Lektorok:
Dr. Germuska Pál DSc
országos levéltári főigazgató-helyettes

Dr. Horn Ildikó DSc
egyetemi tanár, intézetigazgató

Szerzők:
Dr. Arany Krisztina PhD
Dr. Balogh János Mátyás PhD
Bubik Gyöngyi
Dr. Csorba László DSc
Dr. Fiziker Róbert PhD
Dr. Körmendi Tamás Jenő PhD
Dr. Krász Lilla PhD
Dr. Kulcsár Krisztina PhD
Dr. Németh György Amadé DSc
dr. jur. Pintér István LL.M.
Dr. Sáringer János PhD
Dr. Schmidt Anikó PhD
Dr. Szenté-Varga Mónika PhD
Dr. Virovecz Nándor Balázs PhD
Dr. Völgyesi Zoltán PhD

Térképek: Dr. Nagy Béla, Szarka Gábor

A szöveget gondozta: Gálosné Kiss Katalin, Kiss Erika Gabriella, Székely Júlia

Fotó: Drobilich Tímea, Lantos Zsuzsanna

© Külgazdasági és Külügyminisztérium © Magyar Nemzeti Múzeum © MTVA

Közreműködők:

TARTALOMJEGYZÉK

Köszöntő.....	5
I. fejezet	
Dr. Németh György: Tiszteletbeli konzuli tevékenység az ókorban.....	7
A görög proxenia	9
A római hospitium	12
II. fejezet	
Dr. Arany Krisztina – Dr. Körmendi Tamás Jenő: A tiszteletbeli konzulok középkori előképei ...	17
Konzulátusok a középkorban.....	19
Nemzeti konzulok a 12–13. században	23
Kibocsátó és befogadó államok	26
Az üzletemberek mint civil diplomaták.....	29
Az 1426. évi firenzei követjárás Budán.....	33
III. fejezet	
Dr. Schmidt Anikó – Dr. Virovecz Nándor Balázs: Nagyvállalkozók, udvari emberek, fejedelmi ágensek a kora újkorban.....	35
A három részre szakadt Magyar Királyság ügyeiben eljáró diplomaták.....	37
A külföldi magyar kapcsolatok segítői a 16–17. században.....	39
Az Erdélyi Fejedelemség	42
IV. fejezet	
Dr. Csorba László – Dr. Krász Lilla – Dr. Kulcsár Krisztina:	
A Habsburg Birodalom tiszteletbeli konzuljai	45
A Habsburg Birodalom kettős konzuli rendszere	47
A tudományok külhoni segítői a 18. században	50
V. fejezet	
Dr. Csorba László – Dr. Kulcsár Krisztina:	
Az Osztrák–Magyar Monarchia tiszteletbeli konzuli rendszere	51
Az Osztrák–Magyar Monarchia tiszteletbeli konzuljai a nagyvilágban.....	53
Magyarországi és erdélyi protestáns érdekvédelem a katolikus Bécsben	60
Egy francia márki titkos szolgálatai	61
Külügyi képviselő és konzulátusok 1850 után	63
A Keleti (Konzuli) Akadémia.....	65
A konzulok bíraskodási joga és a Konzuli Főtörvényszék.....	66
VI. fejezet	
Dr. Csorba László – Dr. Sáringer János – Dr. Szenté-Varga Mónika:	
Magyar királyi tiszteletbeli konzulok a 20. század első felében	69
Az önálló magyar külügyi igazgatás és a tiszteletbeli konzulok kinevezése.....	71

Sikeres átmenet Mexikóban	77
Magyarország tiszteletbeli konzuljai a két világháború között.....	80
Az egyiptomi példa.....	85

VII. fejezet

Bubik Gyöngyi – dr. Pintér István – Dr. Völgyesi Zoltán: A Szovjetunió árnyékában.....	87
A jaltai megállapodás következményei	89
A Szovjetunió árnyékában	91
Tiszteletbeli konzulok az 1945–1950 közötti időszakban.....	93
A szovjet birodalom megszilárdulása	96
A kereskedelmi kirendeltségi hálózat tevékenysége	97

VIII. fejezet

Bubik Gyöngyi – dr. Pintér István: A tiszteletbeli konzuli rendszer újjáépítése.....	103
A szovjet birodalom összeomlása.....	105
A tiszteletbeli konzuli tevékenység szabályozása	112
A Magyarországra akkreditált tiszteletbeli konzuli testület 2020 végén.....	114
Magyarország tiszteletbeli konzuli tisztviselői.....	117
A tiszteletbeli konzuli tisztviselők elismerése	122

IX. fejezet

Dr. Balogh János Mátyás – Bubik Gyöngyi – Dr. Fiziker Róbert –	
Dr. Kulcsár Krisztina – dr. Pintér István – Dr. Szenté-Varga Mónika: Példaképeink.....	123
Nagy elődök.....	125
Életutak.....	131

Köszönetnyilvánítás	146
----------------------------------	------------

FÜGGELÉK	147
-----------------------	------------

- Ábrajegyzék
- A tiszteletbeli konzuli világtalálkozók képei 1996-2013 (időrendben)

BUDA LÁTKÉPE, 1493

A követség hosszúra nyúlt, Buda után Tatán folytatták a tárgyalásokat, amelyeken természetesen már Scolari is részt vett. Az udvarban azonban felbukkant Milánó követe, Bartolomeo Mosca is, és ezzel a firenzeiek ügye rosszra fordult. Végül nem sikerült elérniük a célt. A császár csak azzal a feltétellel volt hajlandó békét kötni Velencével, ha Itáliában ugyanígy tesz Milánó, Firenze és Velence egymás között, valamint ha mindezt Milánó hercege jóváhagyja, erre pedig nem volt valós esély.

Firenze felé a visszaúton a követek ellátogattak Scolari feleségéhez is az ozorai várba, amelyet Pippo Spano részben itáliai mintákat követve építtetett magának. A követek leveleiben olvasható utalások Scolari romló egészségi állapotára valós aggodalmakon alapultak, a temesi, aradi, csanádi, kevei és krassói ispán, főkincstartó, a Zsigmond által alapított Sárkányrend alapító tagja és egyben Zsigmond császár bizalmasa még ugyanazon év decemberében elhunyt.

III. FEJEZET

Nagyvállalkozók, udvari emberek, fejedelmi ágensek a kora újkorban

DR. SCHMIDT ANIKÓ – DR. VIROVE CZ NÁNDOR BALÁZS

**A három részre szakadt Magyar Királyság
ügyeiben eljáró diplomaták**

A magyar kapcsolatok külföldi segítői a 16–17. században

Az Erdélyi Fejedelemség

LODOVICO (LAJOS) GRITTI (1480–1534)

VELENCEI ÉKSZER-NAGYKERESKEDŐ, BANKÁR ÉS POLITIKUS
ISZTAMBULBAN TÁMOGATTA A SZEGÉNY, TÖNKREMENT KERESKEDŐKET ÉS
ALKALMILAG ELVÁLLALTA PEREIKBEN A VÉDŐÜGYVÉD SZEREPÉT.

A HÁROM RÉSZRE SZAKADT MAGYAR KIRÁLYSÁG ÜGYEIBEN ELJÁRÓ DIPLOMATÁK

Miután az 1526. augusztus 29-én vívott mohácsi csatában II. Lajos magyar király is életét vesz-
tette, utódjául két királyt is választottak: az egyetlen jelentősebb magyar sereggel rendelkező
Szapolyai János (1487–1540) erdélyi vajdát és V. Károly (1500–1558) német-római császár
öccsét, **Habsburg Ferdinándot** (1503–1564), akit testvére erős zsoldoshadsereggel segített. A trónharc-
ban Szapolyai Jánost támogatták a törökök és a magyar nemesség nagy része, Ferdinándot pedig az osztrá-
kok, a horvátok és a magyar nemesek kisebb része.

A kor egyik legimpozánsabb karrierjét a velencei ékszer-nagykereskedő, **Lodovico (Lajos) Gritti**
(1480–1534) építette fel. Isztambulban drágakő- és ékszerkereskedelemmel hatalmas vagyronra tett szert.
Ennek birtokában lett előbb bankár, majd politikus. Nem sokkal később I. Szulejmán oszmán szultán
egyik miniszterének, Pargali Ibrahim pasának a bizalmasa, aki 1527-től kezdődően mindinkább a **magyar**
külpolitika meghatározó alakjává vált. Nagy része volt abban, hogy I. János király Buda várát I. (Habs-
burg) Ferdinánd hadaival szemben sikeresen megvédte. Jutalmul János király kinevezte helytartóvá, kincs-
tárnokká. 1530–1534 között már **magyar kormányzóként** intézte a Királyság ügyeit. Később politikai
intrikáival igyekezett János király táborát megbontani; leghatalmasabb politikai ellenfelét, Czibak Imre
váradai püspököt meggyilkoltatta. Kapcsolatot keresett Ferdinánddal is, és török segítséggel megkísérelte a
hatalmat teljesen magához ragadni. Az erdélyi főurak attól félve, hogy Magyarországot török tartomány-
nyá teszi, 1534-ben hadat küldtek ellene. Medgyes várának eleste után a moldvai vajdához menekült, aki
azonban kiszolgáltatta a magyaroknak, akik kivégezték.

1541. augusztus 29-én az oszmánok birtokba vették Budát. Ezzel az ország három részre szakadt: a
Habsburgok uralta **Királyi Magyarországra**, a Szapolyai országrészéből kialakuló **Erdélyi Fejedelemség-
re**, valamint a török által uralt **Hódoltságára**. Ettől kezdve az Oszmán Birodalom a három részre szakadt
Magyar Királyság külpolitikai kapcsolatainak évszázadokra meghatározó szereplőjévé vált.

CRISTOPH FUESSL-EMLEKÉREM

I. FERDINÁND, KÉSZÜLŐDÉS A TÖRÖKELLENES HADJÁRATRA, 1541

Isztambulban a 16. század folyamán elsősorban még alkalmi követek útján tartották a kapcsolatot az európai államokkal. 1536-tól az Oszmán Birodalomban komoly kereskedelmi tevékenységet folytató és jelentős kolóniával rendelkező államokkal a török Porta úgynevezett kapitulációs szerződéseket kötött, melyek alapján a kereskedőkre a saját országuk törvényei vonatkoztak, és ezeket a konzul érvényesíthette. Mivel a magyaroknak kereskedelmi tevékenységet végző kolóniájuk nem volt az Oszmán Birodalomban, a Magyar Királyság külpolitikai ügyeit továbbra sem konzulok, hanem egyedi ügyekben megbízott követek intézték, illetve az udvar törekedett jó kapcsolatot ápolni a szultán vagy helyettese, a nagyvezír európai ügyekért felelős, általában európai származású bizalmasával. Ez a pozíció többnyire személyi kapcsolatok alapján alakult ki, nem képezte a hivatalos államapparátus részét. A bizalmas nem vehetett részt a hivatalos tanácsadó és kormányzati ügyeket előkészítő szerv, a díván ülésein, csak mintegy külsős szereplő segítette az államtanács, a nagyvezír és a szultán munkáját. A nem muszlim külsős (azaz európai) szakértők azonban sosem válhattak a hivatalos államapparátus részévé, nem nyerhették el például a bég, a beglerbég vagy a pasa címet.

III. Ferdinánd magyar király 1625. évi megkoronázásában, és ebben az évben választották meg Esterházyt is nádornak. Az Oñatét váltó **Francisco Moncada**, Ossona gróf ezt követően járta ki IV. Fülöp spanyol királynál, hogy a nádor a Habsburgok „házi kitüntetését”, az Aranygyapjas Rend lovagi címét kapja és felvételt nyerjen a kor legexkluzívabb körébe.

FRANCISCO MONCADA,
OSSONA GRÓFJA, ESTERHÁZY TÁMOGATÓJA

A következő spanyollal is hasonlóan szoros szálak fűzték őket egymáshoz. Don Sancho de Monroy y Zúñiga, Castañeda márki sorai mindennél beszédesebbek:

Nagy örömmel vettem át Kegyelmed arcképét, amelyet mindig megkülönböztetett tisztelettel és megbecsüléssel fogok őrizni. Saját portrémat elküldöm Méltóságodnak, hogy a nagy barát s a hűséges alattvaló képmása egymással szemben legyen. Kérem hát Kegyelmedet, ígérje meg, hogy a képnek helyet juttat palotájában.

...Az egész alakos portré azóta is a családi ősgaléria része.

A királyság másik hasonlóan nagy formátumú alakja, a költő, hadvezér, államférfi **Zrínyi Miklós** a körülmények kedvezőtlen alakulása miatt – testvérével, Péterrel együtt – többször konfrontálódott a bécsi udvarral. A távolodás két területen, gazdasági és (közvetetten) politikai téren is érzékelhető volt.

ZRÍNYI MIKLÓS

A Zrínyieket a 17. század első felében rendkívül élénk kereskedelmi kapcsolat fűzte Velencéhez. A család ezüstabányái a Köztársaság érdekltségébe is tartoztak, ennél jelentősebb volt azonban az állatállomány exportja. A velencei ügynökök már a század elején megszervezték, hogy a Magyarországról érkező szarvasmarha a császári vámokkal terhelt útvonalakat kikerülve jusson el Franciaországba. Ehhez a Zrínyiek dunántúli, muraközi és horvátországi birtokait vették igénybe, hogy aztán az adriai kikötőjükből,

Buccariból (Bakar/Szádrév) tengeri úton és Velencén át történjék a szállítmányozás. Ez természetesen komolyan sértette a Habsburgok érdekeit, ami aztán a Zrínyi Péter elleni felségsértési perek alapját képezte.

A Zrínyiek és a Serenissima közötti kapcsolat fővédnöke **Alessandro Mora** (Moro) kereskedő-bankár volt, aki közbenjárásával megalapozta az előnyös viszonyt. Pártfogása ugyanakkor nem csak a gazdasági folyamatok olajozott működését tette lehetővé, hiszen nem hivatalos formában ő kötötte össze XIV. Lajost és a Zrínyieket. A Napkirály 10 000 forintos anyagi támogatása rajta keresztül jutott el Zrínyi Miklóshoz 1664 tavaszán. A család előmenetelét kulturális és oktatási téren az ugyancsak francia orientáltságú **Barberini család** is segítette, különösen Zrínyi Miklós 1636. évi római peregrinációja megszervezésével. Látogatását VIII. Orbán pápánál – aki szintén a Barberini család tagja – a kardinális **Francesco Barberini** készítette elő, aki Zrínyi egyik emberének, Kéry János pálos szerzetesnek római tanulmányait is nagyvonalúan finanszírozta.

FRANCESCO BARBERINI,
ZRÍNYI PÁRTFOGÓJA

AZ ERDÉLYI FEJEDELEMSÉG

Az Erdélyi Fejedelemség történetében felettébb jelentős szerepet játszottak azok az informális csatornák mentén kiépült és több tekintetben is gyümölcsöző kapcsolatok, amelyek végső soron az európai nemzetközi hálózatba is beágyazták az országot. Erdély számára – geopolitikai helyzetéből adódóan – ezek az olykor láthatatlan kötelékek különösen nagy relevanciával bírtak. Viszonyát a Magyar Királysággal gyakran háborús konfliktus terhelte, de az Oszmán Birodalom „vazallusaként” is szűkre szabott volt a külpolitikai mozgástere.

A külkapcsolatok horizontját mind földrajzi, mind pedig minőségi értelemben is – az országépítés ezen formájához kitűnően értő – **Bethlen Gábor fejedelem** szélesítette ki a lehető legnagyobb mértékben. A fejedelem szolgálatában *ágenseknek* nevezett ügynökök tevékenykedtek Svédországtól az Oszmán Birodalomig, Velencétől Londonig.

Az *ágenseket* mai értelemben véve az eltérő funkcióik alapján különböző tisztségviselőknek feleltethetjük meg, de a legfajszínűsabbnak mégis azok a külföldön élő személyek bizonyultak, akik a tiszteletbeli konzulok előfutárainak tekinthetők. A korabeli viszonyok között értelemszerűen nem rendelkeztek azzal a kapcsolati tőkével, amely hosszú távon fenntartható és kétoldalú szövetségek működését lehetővé tette volna. Éppen ezért a fejedelem arra törekedett, hogy – a felszínen és a nyilvánosság előtt zajló protokolláris és reprezentációs érintkezés mellett – a nem hivatalos utakon keresztül is, a külföldön élő és potenciálisan lehetséges segítők hálózatába úgy csatlakozzon, hogy a megfelelő helyzetben ezek az összeköttetések kamatoztathatók legyenek a saját maga és emberei számára.

A külföldi támogatók alapvetően két főbb területen fejtették ki nagyvonalú segítségüket: egyfelől a **peregrinus diákok külföldi útjainak** és tanulmányainak patronálásában, másfelől a Fejedelemség határon átvélő **kereskedelmi kapcsolatainak** előkészítésében és gördülékennyé tételében.

A 17. század első felében a Fejedelemség református ifjúságának elsősorban a vallási azonosság miatt, de Bethlen politikai érdekeltségei révén is kiemelt célpontja volt Hollandia két méltán híres egyeteme, Leiden és Franeker. Professzoraik közül többen az ide érkező erdélyiek külhoni boldogulását befolyásukkal vagy esetenként anyagi hozzájárulásukkal is előmozdították. A külföldi kapcsolatokat építő ügynökök – küldetésük sikerének zálogaként – gyakran inkognitóban mozogtak, és nem egy alkalommal tanítóként vagy nevelőként rejtőztek el egy-egy peregrinus vagy éppen *Kavalierstouren* lévő főúri ifjú kíséretének tagjaként. A főúri, arisztokrata ifjak külföldi utazása az ún. *Kavalierstour* vagy *Grand Tour*, amikor szüleik által előre meghatározott, gondosan megtervezett útvonalon, nagyobb kísérettel végiglátogatják Európa fontosabb főúri és királyi udvarait. Számukra Hollandia mint a korabeli szabad sajtó hazája egyben információszerző központot is jelentett. A peregrinusok ugyanakkor nemcsak Németalföldet, hanem esetenként Angliát is tervbe vették.

Az 1620-as éveket követő legalább két évtized során a londoni Gresham College magyar származású tanára, **Bánffihunyadi János** volt mindenekelőtt az origó. Bánffihunyadi Nagybányán született, és 1608-tól előbb aranyművesként és alkimistaként, később tudós tanárként élt az angol fővárosban. Az ottani tájékozódáshoz szükséges ismereteinek megosztása mellett nem egy alkalommal anyagilag is kisegítette a hozzá fordulókat. A fejedelem unokaöccse, Bethlen Péter nagyszabású útja során (1625–1628) Hollandiát követően Londonban is járt, és több jel utal arra, hogy Bánffihunyadival is találkozott.

**BÁNFFIHUNYADI JÁNOS (JOANNES BANFI HUNIADES),
A LONDONBA ÉRKEZŐ ERDÉLYIEK TÁMASZA**

Bethlen Péter egy másik útja átvezet bennünket a külföldi támogatók kereskedelemben és pénzügyekben forgolódó csoportjába. A fejedelmi unokaöcs velencei útja alkalmával a németalföldi származású református bankár és kettős ügynök, **Daniel Nijs** vendégszeretetét élvezte. Nijs egy személyben kötötte össze a régi és új európai kereskedelmi központokat, Velencét és Amszterdamt. Velencében olyan magas szintű befolyásra tett szert, hogy az ő magánháza volt az egyik a négy közül, amelyben hivatalosan is engedélyezték a református istentisztelet tartását. Ott fogadta Bethlen Pétert és az ágenseket is. Az unokaöcsnek nyújtott hitelen túlmenően Bethlen Gábor számára Nijs jelentette a bejutást a Velencei Köztársaságba, ennek révén pedig az Erdélyből érkező higanyszállítmányok árán Velencében selyem- és gyapjúszőveteket vettek.

**DANIEL NIJS, A BETHLENT SEGÍTŐ
VELENCEI FLAMAND KALMÁR**

